

ARHEOLOGIJA U SRBIJI

PROJEKTI ARHEOLOŠKOG INSTITUTA U 2018. GODINI

ARHEOLOGIJA U SRBIJI

PROJEKTI ARHEOLOŠKOG INSTITUTA U 2018. GODINI

Beograd 2021

Arheologija u Srbiji
Projekti Arheološkog instituta u 2018. godini

Arheološki institut

ARHEOLOGIJA U SRBIJI

PROJEKTI ARHEOLOŠKOG INSTITUTA U 2018. GODINI

Urednici
Selena Vitezović
Milica Radišić
Đurđa Obradović

Beograd 2021

Izdavač:
Arheološki institut
Kneza Mihaila 35/IV
11000 Beograd
www.ai.ac.rs

Za izdavača:
Miomir Korać

Urednici:
Selena Vitezović
Milica Radišić
Đurđa Obradović

Priprema:
Arheološki institut

Elektronsko izdanje
ISBN 978-86-6439-060-6

SADRŽAJ

- 11 Redakcija, *Uvod*
- Arheološka iskopavanja i rekognosciranja***
- 17 Slaviša Perić, Olga Bajčev, Ružica Arsenijević, Đurđa Obradović, Vesna Popović, Ivana Dimitrijević, *Arheološka istraživanja na nalazištu Slatina – Turška Česma u Drenovcu u 2018. godini*
- 25 Aleksandar Bulatović, Aleksandar Kapurañ, Dragan Milanović, Tatjana Trajković-Filipović, *Lokalitet Velika Humska Čuka – iskopavanja 2018. godine*
- 33 Ognjen Mladenović, Jan Jon, Aleksandar Bulatović, Artur Bankof, Vejn Paul, Ondžej Hvojka, Vojislav Filipović, Rada Gligorić, *Lokalitet Spasovine u selu Milina: preliminarni rezultati istraživanja 2018. godine*
- 43 Dragan Milanović, *Arheološka prospekcija donjeg toka Južne Morave u 2018. godini*
- 53 Dragana Antonović, Selena Vitezović, Vidan Dimić, *Prljuša, Mali Šturac: istraživanje u 2018. godini*
- 61 Ivan Vranić, *Arheološka istraživanja lokaliteta Kale u Krševici 2018. godine*
- 69 Sofija Petković, Igor Bjelić, Gordan Janjić, Nikola Radinović, *Vrelo – Šarkamen, arheološka istraživanja, prezentacija i promocija u 2018. godini*
- 79 Nadežda Gavrilović-Vitas, Gordana Milošević Jevtić, *Građevina sa Oktogonom, Gradsko Polje, Niš: arheološka istraživanja u 2018. godini*
- 91 Stefan Pop-Lazić, Ričard Majls, Bojan Popović, Bernadet Makol, Vujadin Vujadinović, Milica Tomić, Aleksandar Stamenković, *Arheološka iskopavanja nalazišta Glacov Salaš 2018. godine*

- 99 Bebina Milovanović, Nemanja Mrđić, Ilija Danković, *Arheološka istraživanja na lokalitetu Rit (Viminacijum) u 2018. godini*
- 113 Saša Redžić, Ilija Danković, Mladen Jovičić, *Zaštitna arheološka iskopavanja na lokalitetu Pećine (Viminacijum) tokom 2018. i početkom 2019. godine*
- 127 Mladen Jovičić, Saša Redžić, Bebina Milovanović, *Zaštitna arheološka istraživanja nekropole na lokalitetu Više Grobalja (Viminacijum) u 2018. godini*
- 143 Snežana Nikolić, Goran Stojić, Milica Marjanović, *Legijski logor u Viminacijumu: arheološka istraživanja u zoni zapadnog bedema u 2018. godini*
- 157 Ivan Bogdanović, Ljubomir Jevtović, Snežana Golubović, *Legijski logor u Viminacijumu: arheološka istraživanja severnog bedema u 2018. godini*
- 173 Stefan Pop–Lazić, Uglješa Vojvodić, Bojan Popović, Vesna Bikić, *Zaštitna arheološka istraživanja na Beogradskoj Tvrđavi u 2018. godini – lokalitet Veliki Kalemegdan*
- 181 Vujadin Ivanišević, Bernar Bavan, Ivan Bugarski, *Caričin Grad – arheološka istraživanja u 2018. godini*
- 191 Ivan Bugarski, Vesna Bikić, Milica Tomić, *Istraživanja prostora Stare Sinagoge u Beogradu 2018. godine*
- 203 Marin Bugar, Ivan Bugarski, Uglješa Vojvodić, Milica Radišić, Dimitrije Marković, *Arheološka prospekcija donjeg toka Zapadne Morave u 2018. godini: rezultati iz Trsteničkog kraja*

Analize arheološkog materijala

- 219 Dragana Vulović, Ilija Mikić, Nataša Miladinović-Radmilović, *Metodologija antropoloških istraživanja grupnih i masovnih sahrana*
- 229 Radmila Zotović, *Silvanov kult na području Srbije – kratka crtica iz proučavanja kultova na tlu Srbije*
- 237 Angelina Raičković Savić, Ana Mitić, *Rezultati obrade keramičkog materijala iz objekta br. 18 sa lokacije Nad Klepečkom, Viminacijum*
- 245 Josip Šarić, *Kremen za puške kremenjače u Beogradskoj tvrđavi*

Angelina Raičković Savić, Arheološki institut, Beograd
Ana Mitić, Arheološki institut, Beograd

REZULTATI OBRADJE KERAMIČKOG MATERIJALA IZ OBJEKTA BR. 18 SA LOKACIJE NAD KLEPEČKOM, VIMINACIJUM

Na široj teritoriji Viminacijuma, istočno od legijskog logora, početkom dvediljaditih započeta su istraživanja.¹ Iako je lokacija Nad Klepečkom od ranije poznata, prvo je urađeno rekognosciranje terena, potom daljinska detekcija, a od 2008. godine se pristupilo i zaštitnim arheološkim istraživanjima koja su bila uslovljena napredovanjem površinskog kopa „Drmno“ (Mrđić, Jovičić 2012).

Otkriveno je više građevina koje se nižu jedna za drugom u uređenoj urbanoj formi sa kontinuiranim portikom sa obe strane komunikacije u dužini od preko tri stotine metara. Posebno je interesantan jedan od tih prostora, nazvan objekat 18 (sl. 1), čije spoljne dimenzije iznose (ne računajući postamente na severu) 24,6 x 17,6 m, a unutrašnje 23,5 x 16,2 m. U okviru ovog objekta otkrivene su i dve peći (peć 12 i 13) i tri ukopa. U ovom radu će biti predstavljeni rezultati analize keramičkog materijala iz ovog objekta.

Keramičke posude obrađene su po prostornim celinama u okviru objekta kako bi se sagledao njihov hronološki odnos, vreme trajanja objekta kao i vreme deponovanja materijala u ovom objektu. Prvu celinu čini materijal sa cele površine objekta do dubine od 0,7 m. Najzastupljenije su zdele „patka“ tipa (Raičković 2007, T. II, sl. 18), koje su hronološki manje osetljive, tj. javljaju se od sredine II do IV veka. Osim njih brojan je i tip bikoničnih zdela na prstenastoj stopi čiji je gornji konus ukrašen ornamentom izvedenim radlom, pečačenjem ili u tehnici barbotina. Ove zdele su izrađene od prečišćene gline crvene i sive boje pečenja, a površina može biti bojena crvenom i crnom bojom, glačana ili prevučena crvenim ili crnim firnisom (Raičković 2007, T. II, sl. 21). Hronološki su osetljivije i datuju se u II vek. Zapremine su do 1 l. Prisutni su lonci narebrenog trbuha sa uskim dnom i jednom drškom, izrađeni od kaolinske gline. Drugi tip čine lonci sa horizontalno izvučenim kratkim obodom sa ravnim, cilindričnim vratom, loptastim trbuhom na nisko profilisanoj stopi. Kod ovih lonaca ispod oboda polaze dve, užljebljene trakaste drške. Najčešće su rađeni od prečišćene gline crvene, a tek ponekad sive boje pečenja i spoljne površine bojene crveno ili crno. Mogu biti ukrašeni pečatima, urezima, fasetama ili barbotinom. I oni su duže u upotrebi (Raičković 2007, T. VI, sl. 69). Oblik lonca sa ovalnim recipijentom naglašenog vrata, horizontalno izvučenog oboda, koji se ovde javlja na drugim lokacijama Viminacijuma često je nalažen u funkciji urne, a datuje se od druge polovine II do početka III veka. Rađen od prečišćene ili peskovite gline u sivoj boji i spoljne površine neobrađene (Raičković 2007, T. V, sl. 52).

U prvu polovinu III veka datuje se tanjir horizontalno razgrnutog oboda, te blago iskošenih zidova trbuha koji se spuštaju ka ravnom nenaglašenom dnu. Visina im ne prelazi 3,5 cm. Rađen je od prečišćene gline sive boje pečenja i spoljne površine bojene tonovima crne boje. Drugi tip tanjira koji je otkriven u ovoj celini je i kalotasti crno bojeni, nenaglašenog dna. On se datuje u period od II do prve polovine III veka. Amfore su zastupljene importnim oblicima i to amforama zvonolikog otvora, kratkog vrata, sa dužim ili kraćim drškama, narebranih zidova trbuha, špicastog dna, tzv.

Slika 1. Situacija sa objektom br. 18

Pontske amfore, koje se datuju od II do sredine III veka, dok je drugi tip amfora poznat sa prostora hrvatske obale Jadrana kao Dressel 6b (Bjelajac 1996, 56). Zastupljeno je i par fragmenata kadionica i krčaga lokalne produkcije.

U drugu celinu spada materijal otkriven u istočnom proširenju objekta. U njoj je otkriven fragment zdele tzv. tripod, tronožac, kalotastog oblika uvučenog oboda. Rađen je od peskovite gline sive boje pečenja i spoljne površine neobrađene. Njegova pojava je bitna jer je na drugim lokacijama datovan do druge trećine II veka. Isto tako u ovoj celini se javljaju i fragmenti lokalne tera sigilate (Bjelajac 1990, 153:T.70), (sl. br. 3), zdele "S" profilacije kao i ranije pomenute zdele patka tipa. Pored već navedenih oblika lonaca, ovde se javljaju i tanjiri kojih nije bilo u prethodnoj celini, a to su lokalne varijante tipa Drag. 36, zatim jedan od kaolinske gline koničnog recipijenta. U ovoj celini najzastupljeniji su oblici pompejanskih tanjira. Amfore su zastupljene sa po dva importovana primerka (pontske i Forlimpopoli) kao i po dva lokalna primerka („visoke“ prstenasto, profilisanog oboda, bikoničnog trbuha i one blago iskošenog oboda, užljebljenog po sredini, vretenastog trbuha, španske). Nalazi poklopaca su brojni, uglavnom konične forme, sa različitom profilacijom oboda. Materijal iz objekta se datuje u II vek.

Sledeću celinu predstavlja materijal iz ukopa br. 1. Keramika iz ovog ukopa je luksuznija u odnosu na onu iz samog objekta. Ima flavijevskih zdelica i pehara. Takođe se javlja loptasti lončić tanjih zidova trbuha, blago zakošenog oboda. Tanjir oblika Drag. 36 sa barbotinom na obodu je importovan primerak (sl. br. 4). Zastupljena je i lokalna varijanta ove forme koja ima ravno dno i lučno izvijeni obod, crno bojene površine, sa dnom koje je ornamentisano radlom. Pronađen je jedan pehar tankih zidova trbuha, neprofilisanog oboda i loptastog trbuha sa barbotinskim ukrasom, crno bojene površine. Ostatak pripada fragmentima među kojima ima i slikanih posuda i pehara koji su rađeni po uzoru na oblik Dechelette 64 (sl. br. 5).

Najbrojniji keramički materijal potiče iz ukopa 2 (sl. br. 6). Registrovan je ispod peći 12 i 13 (sl. br. 7) (prva peć je u objektu dok je druga u profilu).

Materijal iz ovog ukopa pripada mlađoj fazi, u odnosu na sam objekat. Lonci su najbrojniji – loptastih formi lučno izvedenog ili užljebljenog oboda, zatim bikonični užljebljenog oboda, ovalne forme lučno izvedenog oboda kao i kaolinskih. Zdela ima znatno manje nego lonaca – kaolinskih, bikoničnih sa naglašenim narebrenim vratom, zatim plitkih koničnih, horizontalno razgrnutog oboda. Javljaju se i bikonične, sive boje pečenja, peskovite koje pripadaju kuhinjskom repertoaru.

Kod tanjira su najzastupljeniji kaolinski konični tipovi uvučenog oboda (ova forma traje I kroz III vek), a javljaju se i već pomenuti „pompejanski“ tanjiri (Nikolić Đorđević 2000, 112).

Siromašan je repertoar sa amforama – Forlimpopoli i pontske, kratkog vrata, levkastog otvora, širokih kratkih trakastih drški. Iako se te italske Forlimpopoli javljaju od sredine i druge polovine II veka njihova lokalna varijanta javlja se kroz ceo III vek.

Poklopci se takođe javljaju u većem broju - koničnih zidova, uvučenog oboda kao i sa narebrenim obodom. Zastupljeni su i oblici crveno bojениh tanjira - poklopaca. Javljaju se pitosi sa svega dva fragmenta sa smolastim premazom. Taj oblik pitosa na drugim lokacijama Viminacijuma datuje se od kraja I do kraja II veka.

Od pehara konstatovani su jedan loptaste forme narebrenog trbuha i drugi bikonične forme užljebljenog oboda. Takođe su zastupljeni i fragmenti kadionica.

U ukopu br. 3 nisu evidentirani fragmenti keramičkih posuda (sl. br. 9).

U jednoj od peći iz ovog objekta, peć br. 12 konstatovana je manja količina keramičkog materijala (sl. br. 8).

Slika 2. Materijal iz površinskih slojeva sa celog prostora objekta

Slika 3. Fragmenti lokalne terra sigillate

Slika 4. Importna i lokalna varijanta tanjira.

Slika 5. Fragmenti pehara

Slika 6. Keramički materijal pronađen u ukopu 2

Peć 12 je kružnog oblika, prečnika 1.60 m. Ukopana je u sloj zdravice, osim ulazne konstrukcije koja počiva na sloju nasute, žutomrke zemlje. Prilikom pražnjenja ulaznog dela peći i na površini ispred peći pronađena je veća količina fragmenata keramike, ali bez reprezentativnog materijala, uglavnom fragmenti lonaca načinjeni od peskovite fature sive boje pečenja i par fragmenata amfora sa premazom od engobe.

Na osnovu stratigrafije može se zaključiti da peći nisu istovremene, da je starija peć br. 13, koja je imala ovalnu osnovu i čijim urušavanjem kalote je došlo i do potrebe za izgradnjom nove mlađe peći (broj 12) koja je kružne osnove.

Razvrstavanjem i analizom materijala dobija se slika koja ukazuje da bi upotreba ovih posuda mogla da se stavi u vremenski okvir od sredine II do sredine III veka.

Slika 7. Peći 12, 13 i ukop 2

Bibliografija:

- **Bjelajac 1990** – Lj. Bjelajac, *Terra sigillata u Gornjoj Meziji. Import i radionice Viminacium-Margum*, Beograd 1990.
- **Bjelajac 1996** – Lj. Bjelajac, *Amfore gornjomezijskog Podunavlja*, Beograd 1996.
- **Mrđić, Jovičić 2012** – N. Mrđić, M. Jovičić, Istraživanje antičkog naselja na lokalitetu Nad klepečkom u 2011 godini, *Zbornik radova AI za 2011 godinu*
- **Nikolić-Đorđević 2000** – S. Nikolić-Đorđević, Antička keramika Singidunuma, oblici posuda, u: M. Popović (ur.), *Singidunum 2*, Beograd 2000, 11–244.
- **Raičković 2007** – A. Raičković, *Keramičke posude iz Zanatskog centra iz Viminacijuma*, Beograd 2007.

Slika 8. Materijal iz unutrašnjosti peći br. 12

Napomene:

¹ Izveštaj predstavlja rezultat rada na projektu IRS – *Viminacium, rimski grad i legijski vojni logor – istraživanja materijalne i duhovne kulture, stanovništva, primenom najsavremenijih tehnologija daljinske detekcije, geofizike, GIS-a, digitalizacije i 3D vizualizacije* (III 47018), koji finansira Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.